

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR

Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2

Odbor legislativní

VÁŠ DOPIS č.j.: MPSV-2021/4767-224
ZE DNE: 15.01.2021
NAŠE č.j.: MSP-18/2021-LO-SP/2

VYŘIZUJE: Mgr. Aneta Redlichová
TEL.: +420 221997358
FAX: +420 221997558

E-MAIL: ol@msp.justice.cz

Vážený pan

**Mgr. David Pospíšil, ředitel
odbor sociálních služeb a sociální
práce**

**Ministerstvo práce a sociálních
věcí**

**Na Poříčním právu 1
128 00 Praha 2**

Praha 05.02.2021

Počet listů: 2

Přílohy: 0

Vážený pane řediteli,

obracím se na Vás v reakci na Váš dopis ze dne 15. ledna 2021, v němž jste nás požádal o stanovisko zejména k problematice poskytování informovaného souhlasu k nepovinnému očkování opatrovance jeho opatrovníkem.

Úvodem si Vás dovoluji upozornit, že zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“), sice převážně spadá do působnosti Ministerstva spravedlnosti, ovšem v případě problematiky veřejného opatrovnictví tomu tak není. Dále upozorňujeme, že předmětná problematika se týká i předpisů zdravotnického práva, které nejsou v gesci Ministerstva spravedlnosti. Podotýkáme, že podávání závazného výkladu právních předpisů, náleží v rámci řízení o konkrétní věci soudu. K předmětné problematice proto zcela nezávazně sděluji následující.

V první řadě považujeme za nezbytné zdůraznit, že provedení očkování je zásahem do integrity člověka. *„Integrita chrání organismus člověka z hlediska jak fyzického, tak duševních procesů v něm probíhajících. (...) Ochrana integrity souvisí velmi úzce s ochranou života a zdraví člověka a řada zásahů do integrity může mít na život či zdraví vliv. (...) Pojem zásahu do integrity je velmi široký. Zahrnuje veškeré počínání, jehož podstatným či alespoň nezanedbatelným prvkem je působení na tělo nebo psychiku člověka. Týká se jak jednání, která jsou v souladu s právem, tak i jednání protiprávních. Není přitom rozhodující, zda zásah vede ke změně zdravotního stavu dotčeného člověka. Škála myslitelných případů počíná od fyzického kontaktu, ať už mezi rodinnými příslušníky nebo jinými osobami nebo při provozování některých sportů, her, tance apod., postupuje přes společensky aprobované činnosti mající charakter služby poskytnuté dotčenému člověku a konečně obsahuje v krajní poloze i užití fyzické síly vůči člověku (např. způsobení újmy na zdraví násilným napadením či nucené podání výživy osobě odmítající stravu). Službami zasahujícími do integrity jsou mj. zdravotnické zákroky provedené lékaři (...), příslušníky nelékařských zdravotnických povolání*

i laiky (včetně poskytnutí první pomoci či medicínských experimentů), dále léčitelství, různá kosmetická péče, kadeřnictví, služby solárií, masáže, depilace, tetování, aplikace náušnic či piercingu, popř. jiné změny tělesného vzhledu.“¹

Občanský zákoník stanoví, že člověk je nedotknutelný (§ 91 OZ) a mimo případy stanovené zákonem nesmí nikdo zasáhnout do integrity jiného člověka bez jeho souhlasu uděleného s vědomím o povaze zásahu a jeho možných následcích (§ 93 odst. 1 OZ). V případech stanovených zákonem může za člověka udělit souhlas jiná osoba (srov. např. § 93 odst. 2, § 98 odst. 1 OZ), popřípadě je nezbytný souhlas soudu (§ 101 OZ). Jelikož provedení očkování je poskytnutím zdravotní služby, dopadá na tuto problematiku také zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZZS“), který ve svém ustanovení § 28 a 34 stanoví, že zdravotní služby lze poskytnout pouze na základě svobodného a informovaného souhlasu pacienta, popřípadě jiné osoby stanovené zákonem.

Osoby trpící duševní poruchou nemusí být v důsledku svého zdravotního stavu schopny projevit vůli, a tudíž udělit či neudělit souhlas s očkovaním, které však může být k jejich prospěchu.

Občanský zákoník stanoví, že kdo chce provést na jiném člověku zákrok, vysvětlí mu srozumitelně povahu tohoto zákroku. Vysvětlení je řádně podáno, lze-li rozumně předpokládat, že druhá strana pochopila způsob a účel zákroku včetně očekávaných následků i možných nebezpečí pro své zdraví, jakož i to, zda přichází v úvahu případně i jiný postup. Uděluje-li souhlas za jiného jeho zástupce, podá se vysvětlení i tomu, kdo má být zákroku podroben, je-li schopen úsudku, způsobem přiměřeným schopnosti dotčeného vysvětlení pochopit (§ 94 OZ). Zákon o zdravotních službách pak konkretizuje, že při poskytování zdravotních služeb pacientovi omezenému ve svéprávnosti se použijí obdobně ustanovení o poskytování zdravotních služeb nezletilému pacientovi, přičemž věk pacienta se nezohledňuje. Je tedy třeba zjistit názor pacienta na poskytnutí zamýšlených zdravotních služeb, jestliže je to přiměřené jeho rozumové a volní vyspělosti. Tento názor musí být zohledněn jako faktor, jehož závažnost narůstá úměrně se stupněm rozumové a volní vyspělosti pacienta. Osobě omezené ve svéprávnosti lze poskytnout zdravotní služby na základě jejího souhlasu, jestliže je to přiměřené její rozumové a volní vyspělosti (§ 35 ZZS).

Je-li osoba omezena ve svéprávnosti, je třeba vycházet z příslušného rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti, tedy v první řadě zkoumat, zda je osoba omezena i ve způsobilosti rozhodovat o sobě v oblasti poskytování zdravotních služeb. Pokud ano, je v této oblasti za ni oprávněn jednat její opatrovník, jehož oprávnění vyplývá z rozhodnutí soudu o jmenování opatrovníka. Je-li osoba sice omezena ve svéprávnosti, ale nikoli pro oblast poskytování zdravotních služeb, je způsobilá v těchto věcech rozhodovat a jednat sama. Má-li osoba opatrovníka, aniž by byla zároveň omezena ve svéprávnosti, je třeba primárně vycházet z toho, že je plně svéprávná, a tudíž může o svých záležitostech, včetně oblasti poskytování zdravotních služeb, rozhodovat a jednat sama. V takovém případě je třeba nejprve individuálně posoudit schopnost pacienta projevit vůli a s ohledem na svou rozumovou vyspělost posoudit význam a následky poskytnutí nebo neposkytnutí zdravotních služeb. Je-li schopen danou otázku posoudit a projevit vůli, může souhlas s poskytnutím zdravotních služeb dát sám. Není-li toho schopen, může za něho udělit souhlas s poskytnutím zdravotních služeb jeho opatrovník, ovšem pouze v případě, vyplývá-li z rozhodnutí soudu o jmenování

¹ Holčapek, T.; Šustek, P. In: Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 1624 s. ISBN 978-80-7598-656-6.

opatrovníka skutečnost, že je oprávněn za opatrovance rozhodovat a jednat i v oblasti poskytování zdravotních služeb. Bez souhlasu opatrovnické rady, resp. soudu, však opatrovník nesmí rozhodnout o zásazích do integrity opatrovance, nejedná-li se o zákroky bez závažných následků [§ 480 odst. 1 písm. c) a § 482 odst. 2 OZ].

Nemá-li osoba opatrovníka, nýbrž zástupce z řad členů domácnosti (srov. § 49 a násl. OZ), může tento zástupce osobu zastupovat v obvyklých záležitostech, jak to odpovídá životním poměrům zastoupeného, včetně udělení souhlasu k zásahu do duševní nebo tělesné integrity, ledaže jde o zásah s trvalými následky (§ 52 odst. 1 OZ).

Nemůže-li člověk s ohledem na svůj zdravotní stav udělit souhlas s poskytnutím zdravotní služby pro neschopnost projevit vůli, byť jen přechodnou, a nejedná-li se o zdravotní služby, které lze poskytnout i bez souhlasu a nemá-li zákonného zástupce nebo opatrovníka, vyžaduje se souhlas osoby určené pacientem (srov. § 33 odst. 1 a § 34 odst. 7 ZZS). Není-li takové osoby nebo není-li dosažitelná, vyžaduje se souhlas přítomného manžela nebo registrovaného partnera, není-li takové osoby nebo není-li dosažitelná, rodiče, není-li takové osoby nebo není dosažitelná nebo jiné osoby blízké (srov. § 22 odst. 1 OZ). Není-li možné získat souhlas žádným z výše uvedených způsobů, může souhlas udělit jiná přítomná osoba, která o dotčenou osobu osvědčí mimořádný zájem (§ 98 odst. 1 OZ). Není-li zde žádná z těchto osob nebo jsou zde pochybnosti o tom, zda taková osoba projevuje o člověka skutečný zájem a sleduje tak zájmy dotčeného člověka, je možné pro účely udělení souhlasu s poskytováním zdravotních služeb podat návrh na jmenování opatrovníka *ad hoc* (srov. § 465 odst. 1 OZ).

Máme však za to, že souhlas s poskytnutím zdravotní služby nemůže za dotčeného člověka poskytnout poskytovatel sociálních služeb nebo zaměstnanec poskytovatele, v jehož zařízení je člověk umístěn nebo jemuž poskytuje sociální služby, a to ani jako opatrovník *ad hoc* nebo přítomná osoba, která o dotčenou osobu osvědčí mimořádný zájem, jelikož zde dle našeho názoru dochází ke střetu zájmů (srov. § 63 a § 437 odst. 1 OZ).

Má-li být však zasaženo do integrity člověka neschopného úsudku způsobem zanechávajícím trvalé, neodvratitelné a vážné následky nebo způsobem spojeným s vážným nebezpečím pro jeho život nebo zdraví, lze zákrok provést jen s přivolením soudu (§ 101 OZ). Soud k zákroku přivolí, je-li dotčené osobě podle rozumného uvážení k prospěchu, po jejím zhlédnutí s plným uznáváním její osobnosti (§ 102 OZ). Zákon zde nastavuje vysoký standard zajištění ochrany práva člověka na tělesnou a duševní integritu.²

K tomu, aby nepostačoval pouze souhlas zástupce nebo jiné osoby (viz výše), která může za pacienta souhlas udělit, musí podmínky trvalosti, neodvratitelnosti a vážnosti následků zásahu do integrity nastat kumulativně.³ *„Okruh zákroků, pro které nepostačuje souhlas (...) zástupce, je nutno posuzovat z hlediska jejich zdravotní závažnosti. A to jednak z hlediska následků zákroku, jednak pro zdravotní riziko zákroku. (...) Trvalý následek, který není vážný (např. vytržení zubu) nezakládá podmínku přivolení soudu. Pojem „neodvratitelnosti“ je nutno v tomto smyslu chápat tak, že se jedná o nevyhnutelný následek konkrétního zákroku, nikoli např. o eventuální důsledek komplikací apod. Přivolení soudu se dále vyžaduje tehdy, nemá-li zákrok sám o sobě vyvolávat shora uvedené následky, nicméně hrozí v důsledku jeho provádění vážné zdravotní riziko. Může se jednat jak o situaci, kdy je riziko obvyklé vzhledem k pravidelnému běhu věcí (např. tzv. vážné, hrozivé apod. operační zákroky), nebo se jedná*

² Doležal, T. In: Melzer, F.; Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek I (§ 1-117)*. Praha: Leges, 2013, 720 s. ISBN 978-80-87576-73-1.

³ Doležal. In: Melzer, Tégl a kol., op. cit.

o zákroky méně závažné, kde však vzhledem ke konkrétním okolnostem (např. věk, celkový stav, výživa, přidružené choroby člověka apod.) hrozí zvýšené zdravotní riziko.“⁴ Alternativním předpokladem pro požadavek přivolení soudu je „takový způsob zásahu do integrity, který je spojen s vážným nebezpečím pro život nebo zdraví dotčené osoby neschopné úsudku neboli s rizikem vážnějšího poškození zdraví ať již v průběhu provádění zákroku, nebo v jeho důsledku.“⁵ K tomu je nezbytné doplnit, že objektivně neexistuje žádný zdravotní zákrok, který by s naprostou jistotou nemohl mít trvalé, neodvratitelné a vážné následky nebo jehož následkem by nemohlo být vážné nebezpečí pro život nebo zdraví dotčené osoby. Takové následky zdravotních zákroků obecně se však objeví jen ve velmi nepatrném procentu případů.⁶

S ohledem na výše uvedené se přikláníme k názoru, že **nepovinné očkování považujeme za běžnou a obvyklou zdravotní službu a obecně proto není zásahem do integrity, k jehož provedení by byl nezbytný souhlas soudu** podle § 101 a 480 odst. 1 písm. c) OZ. Zdůrazňujeme však, že možné následky očkování a jejich závažnost pro zdravotní stav pacienta je vždy nezbytné posuzovat individuálně, zejména s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu a životní situaci konkrétního pacienta. Lze proto doporučit, aby si zástupce pacienta před realizací očkování vyžádal stanovisko ošetřujícího praktického lékaře pacienta a dalších ošetřujících lékařů, u nichž je pacient vzhledem ke svému zdravotnímu stavu pravidelně sledován. Má-li pacient veřejného opatrovníka, lze zároveň doporučit vyžádat si od daných lékařů vyjádření v písemné podobě, popřípadě alespoň učinit záznam o konzultaci do příslušného spisu.

S pozdravem

Mgr. Jakub Sosna

pověřen zastupováním ředitelky legislativního odboru

⁴ Tůma, P. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.

⁵ Holčapek, Šustek. In: Švestka, Dvořák, Fiala, a kol., op. cit.

⁶ Šolc, M.; Šustek, P. Rodinné právo soukromé pro opatrovnické soudce. Seminář. Justiční akademie, 26. leden 2021.